

INSTITUT PROŠIRENOG VIJEĆA GRAĐANSKOG ODJELA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Prof. dr. sc. Aleksandra Maganić*

UDK 347.991(497.5)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.45.1.3>

Ur.: 29. prosinca 2023.

Pr.: 6. veljače 2024.

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Oskudno uređenje proširenog vijeća Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske u parničnom postupku i nedovoljno jasno naznačeni ciljevi koji se njime namjeravaju ostvariti, poticaj su za dublje istraživanje toga instituta i njegovu usporedbu sa sličnim institutima u komparativnoj praksi. S obzirom na to da se Hrvatska pri uvođenju novih instituta parničnog procesnog prava često oslanjala na njemačke pravne uzore, u radu se nastoji prikazati njemački model Velikog vijeća za građanske predmete i usporediti ga s hrvatskim uređenjem proširenog vijeća. Postojeći oblik ujednačavanja sudske prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske koji se provodi putem odjelskih sjednica iziskuje i odgovor na pitanje u čemu je razlika između instituta proširenog vijeća i odjelskih sjednica te kakav je njihov međusobni odnos. Posebno bi bilo važno znati kada i pod kojim će se pretpostavkama primijeniti neki od modela. Budući da autorica smatra da je za pravilan rad proširenog vijeća iznimno važna neovisnost i nepristranost, temeljne pretpostavke koje bi trebale biti ispunjene za njegov ustroj su pravno uređenje određeno zakonom, a ne podzakonskim aktom te način njegova određivanja koji mora biti transparentan i objektivno predvidljiv.

Ključne riječi: prošireno vijeće; Poslovnik Vrhovnog suda; odjelska sjednica; ujednačavanje sudske prakse; vezujući učinak odluka; Veliko vijeće za građanske stvari.

* Dr. sc. Aleksandra Maganić, redovita profesorica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet; amaganic@pravo.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1941-429X>.

1. UVOĐENJE PROŠIRENOG VIJEĆA GRAĐANSKOG ODJELA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE U PARNIČNI POSTUPAK

Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine,¹ kao jedna od novina u parničnom postupku, uvodi se prošireno vijeće Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Sukladno tomu, ako vijeće ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena, odluku će prepustiti proširenom vijeću od trinaest sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske (čl. 390. st. 2. Zakona o parničnom postupku).² U obrazloženju Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022.³ šturo je navedeno da se time sprječava razvoj neujednačene prakse različitih vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske.⁴

Inače, neujednačena praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske predviđena je kao jedan od kriterija probira za podnošenje prijedloga za dopuštenje revizije. Tako je prema čl. 385.a st. 1. ZPP-a propisano da će Vrhovni sud Republike Hrvatske dopustiti reviziju ako se u povodu nje može očekivati odluka o pravnom pitanju koje su nižestupanjski sudovi u tom sporu razmatrali, a koje je važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi, osobito ako je riječ o pravnom pitanju o kojem praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske nije jedinstvena.

Riječ je dakle o dosta neuobičajenoj situaciji, budući da je ustavna zadaća Vrhovnog suda RH kao najvišega suda s jedne strane, osigurati jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni (čl. 116. Ustava Republike Hrvatske⁵) te kako bi taj sud, s druge strane, mogao biti potencijalni izvor različitih pravnih shvaćanja koja će biti jedan od razloga za podnošenje prijedloga za dopuštenje revizije i revizije (čl. 385.a ZPP-a).

Za pretpostaviti je (budući da obrazloženje Konačnog prijedloga ZID ZPP-a 22 to izriječno ne određuje) da bi se prošireno vijeće Građanskog odjela Vrhovnog suda RH trebalo koristiti ne samo kao mehanizam za sprječavanje razvoja neujednačene prakse različitih vijeća Vrhovnog suda RH, već i kao model na temelju kojega bi se otklanjala potencijalno neujednačena praksa različitih vijeća Vrhovnog suda RH, ako

1 Čl. 68. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 80/22. (u daljnjem tekstu: ZID ZPP-a 22, Novela ZPP-a 22).

2 Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22. (u daljnjem tekstu: ZPP).

3 *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku od lipnja 2022.*, pristup 13. prosinca 2023., https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2022-06-09/165907/PZE_264.pdf.

4 *Konačni prijedlog Zakona*, 43.

5 Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 5/14. (u daljnjem tekstu: Ustav RH).

se o tom pitanju ne bi odlučivalo putem sjednice Građanskog odjela koju čine svi sudci Građanskog odjela Vrhovnog suda RH.

Naime, na temelju čl. 107. st. 5. ZID ZPP-a 22 ova izmjena primjenjivat će se i na sve postupke koji su u tijeku, u kojima do stupanja na snagu toga zakona (19. srpnja 2022.) nije donesena drugostupanjska odluka.

2. MODELI UJEDNAČAVANJA SUDSKE PRAKSE NAJVIŠEG SUDA U GRAĐANSKIM STVARIMA

2.1. Odnos sjednice Građanskog odjela i sjednice proširenog vijeća Građanskog odjela u Hrvatskoj

Stupanjem na snagu odredbi Novele ZPP-a 22 o proširenom vijeću Vrhovnog suda Republike Hrvatske⁶ nije određeno u kakvom su međusobnom odnosu oblici ujednačavanja sudske prakse propisani Zakonom o sudovima,⁷ koji su postojali i prije stupanja na snagu analizirane novine i novonastali model proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Drugim riječima, može li se pravno shvaćanje, odnosno pravna shvaćanja o određenom pravnom pitanju o kojima se već izjašnjavala sjednica svih sudaca Građanskog odjela izmijeniti odlukom proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske? Rješenju ovog problema trebalo bi pristupiti s više aspekata, onih koji propisuju učinak, odnosno pravne posljedice oblika ujednačavanja sudske prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske i vrste pravnog propisa koji te oblike ujednačavanja sudske prakse određuju.

Shodno tomu, ZS određuje da se sjednica odjela ili sudaca saziva kad se utvrdi da o pitanjima primjene zakona postoje razlike u shvaćanjima između pojedinih odjela, vijeća ili sudaca ili kad u jednom odjelu vijeće ili sudac odstupi od ranije prihvaćenog pravnog shvaćanja (čl. 40. st. 1.). Uz to, pravno shvaćanje prihvaćeno na sjednici svih sudaca, odnosno sudskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Visokog upravnog suda Republike Hrvatske, Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske, Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske i sjednici odjela županijskog suda obvezno je za sva drugostupanjska vijeća ili sudce pojedince tog odjela, odnosno suda (čl. 40. st. 2. ZS-a).

U skladu s tim, ZS propisuje načine ujednačavanja sudske prakse na pojedinim sudovima, tako i Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, odnosno slučajeve kada

6 Nomotehnički i jezično analizirano nužno je istaknuti da se u Zakonu o parničnom postupku koristi izraz *prošireno vijeće od trinaest sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske*, iako je znatno preciznije prošireno vijeće Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Naime, u sastavu toga proširenog vijeća ne može sudjelovati bilo koji sudac Vrhovnog suda, već to mogu biti samo sudci Građanskog odjela, budući da je riječ isključivo o građanskim stvarima. Nasuprot tomu, njemački komparativni model, koji je Hrvatska slijedila, Veliko vijeće, kao oblik ujednačavanja sudske prakse predviđa i za građanske i za kaznene stvari.

7 Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22., 16/23. (u daljnjem tekstu: ZS).

postoje razlike u shvaćanjima između vijeća ili kada u jednom odjelu (Građanskom odjelu Vrhovnog suda) vijeće ili sudac odstupi od ranije prihvaćenoga pravnog shvaćanja (čl. 40. st. 1. ZS-a). Posebno treba istaknuti da pravno shvaćanje koje je prihvaćeno na sjednici odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, tako i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske je obvezatno za sve sudce pojedince tog odjela, odnosno suda (čl. 40. st. 2. ZS-a). Dakle pravno shvaćanje zauzeto na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske ima vezujući učinak, ono obvezuje sve sudce toga odjela.⁸

Sukladno iznesenom, ako bi se pravno shvaćanje koje je doneseno na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda RH željelo izmijeniti, to bi bilo moguće učiniti jedino na način da o njemu ponovno odlučuje sjednica Građanskog odjela Vrhovnog suda RH. Razlog tomu je obvezujući učinak tako zauzetoga pravnog shvaćanja, koji bi se mogao otkloniti samo istom procedurom predviđenom ZS-om. To bi odgovaralo i odredbama ZS-a prema kojima će se sjednica odjela sazvati i kada se utvrdi da u jednom odjelu vijeće ili sudac žele odstupiti od ranije prihvaćenoga pravnog shvaćanja (čl. 40. st. 1. ZS-a).

Budući da u obrazloženju Konačnog prijedloga ZID ZPP-a 22 ništa nije rečeno o širim razlozima uvođenja ovog oblika ujednačavanja sudske prakse Vrhovnog suda, osim da se time želi spriječiti razvoj neujednačene sudske prakse različitih vijeća Vrhovnog suda RH, ostaje pokušati domisliti koji bi to objektivni razlozi bili ili trebali biti.

Ono što je više nego razvidno, to je da ti razlozi nikako ne bi smjeli biti „pragmatični razlozi“, razlozi koji bi trebali omogućiti da se na proširenom vijeću Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike donese pravno shvaćanje koje nije bilo prihvaćeno na sjednici Građanskog odjela, jer nije dobilo potrebnu većinu. Bila bi riječ svakako o nedopuštenim ciljevima kojima bi uvođenje instituta proširenog vijeća moglo poslužiti. Osim toga, uvođenje proširenoga vijeća Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske ne može služiti tomu da manjina (ako je za donošenje odluke proširenog vijeća potrebno sedam sudaca Vrhovnog suda RH) prihvati pravno shvaćanje koje će vrijediti za sve sudce Vrhovnog suda RH. Prema Godišnjem rasporedu poslova u 2023.⁹ i izmjenama i dopunama Godišnjeg rasporeda poslova u 2023. od 16. svibnja 2023.,¹⁰ Građanski odjel Vrhovnog suda RH

8 Opširnije vidi Mihajlo Dika, „O ustavnosti odredaba Zakona o sudovima o obvezatnosti pravnih shvaćanja prihvaćenih na sjednicama odjela odnosno na sjednicama svih sudaca viših sudova i o njihovoj ustavnosudskoj kontrolabilnosti“, u: *Liber amicorum Aldo Radolović*, ur. Zvonimir Slakoper, Maja Bukovac Puvača i Gabrijela Mihelčić (Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2018.), 113 i 114.

9 *Godišnji raspored poslova sudaca i sudskih savjetnika, službenika i namještenika u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u 2023.*, Su V-80/2022-2 od 19. prosinca 2022., pristup 14. prosinca 2023., <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2022/godisnji-raspored-poslova-za-2023.pdf>.

10 *Izmjene i dopune Godišnjeg rasporeda poslova sudaca i sudskih savjetnika, službenika i namještenika u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u 2023.*, Su-V-80/2022-3 od 16. svibnja 2023., pristup 14. prosinca 2023., <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2023/i-izmjene-i-dopune-godisnjeg-rasporeda-poslova-u-vsrh-za-2023.pdf>.

trenutačno ima 20 sudaca. Od siječnja 2024. trebala bi na dužnost stupiti dva nova sudca.¹¹ Dakle, nakon stupanja na dužnost novih sudaca Vrhovnog suda RH, sedam sudaca moći će odlučiti o pravnom pitanju koje će vrijediti za ostalih petnaest sudaca.

Uvažavajući potrebu da je u pravnom sustavu nužan model ujednačavanja sudske prakse, osobito sudske prakse najvišeg suda, nije posve jasno koji su razlozi prevladavali u uvođenju proširenoga vijeća Građanskog odjela, budući da prema Zakonu o sudovima već postoji način ujednačavanja sudske prakse. S obzirom na to da broj sudaca Građanskog odjela Vrhovnog suda nije velik (trenutačno svega 20 sudaca), nije izgledno da bi se zakonodavac u prihvaćanju modela proširenog vijeća rukovodio razlozima brzine i ekonomičnosti, koju bi trebao donijeti smanjenje broja sudaca koji će odlučivati u proširenom vijeću. Konačno, valja se zapitati kada će se, nakon uvođenja proširenog vijeća, kao oblik ujednačavanja sudske prakse koristiti Odjelska sjednica sukladno s čl. 40. st. 1. i 2. ZS-a, a kada prošireno vijeće prema čl. 390. st. 2. ZPP-a. Odnosno, hoće li se nakon uvođenja proširenog vijeća uopće koristiti Odjelska sjednica kao način ujednačavanja sudske prakse?

Na potencijalnu štetu od takvog načina poimanja instituta proširenog vijeća upozorio je i jedan od sudaca Vrhovnog suda RH, koji je istaknuo da ono što nedostaje (u odredbama parničnog postupka, *op. a.*) jest kako će se formirati takvo prošireno vijeće od 13 sudaca te koji će sudci u njemu sudjelovati, a da se istodobno sačuva načelo prava na prirodni sudca i da se izbjegne, tzv. fenomen *judge fishing*. Pritom napominje da je riječ o fenomenu iz anglosaksonske prakse kada se pokušava dobiti sudca koji će biti naklonjen pravnom shvaćanju stranaka ili grupe sudaca u sudu.¹²

Zakon o parničnom postupku ništa ne određuje u pogledu učinka odluke koju je donijelo prošireno vijeće. Slijedom navedenoga, moglo bi vrijediti pravilo da je tako donesena odluka obvezujuća za to vijeće, a nije za ostala vijeća, jer to jednostavno nigdje nije propisano. Drugo bi tumačenje bilo da zauzeto pravno shvaćanje vrijedi i primjenjuje se na sve sudce Građanskog odjela i sva vijeća, sve dok neko vijeće ne zatraži da bi ono svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena (čl. 390. st. 2. ZPP-a).

S obzirom na to da je čl. 70. ZID ZPP-a 22 brisan čl. 394.a koji je propisivao da je sud kojem je predmet vraćen na ponovno suđenje vezan u tom predmetu pravnim shvaćanjem na kojemu se temelji rješenje revizijskog suda kojim je ukinuta pobijana drugostupanjska, odnosno kojim su ukinute drugostupanjska i prvostupanjska presuda, za pretpostaviti je da bi se slijedeći novi pristup tematici vezivanja sudaca uz odluke paranormativnih tijela, i ovim novouvedenim institutom nije namjeravalo prihvatiti obvezujući učinak, kakav propisuje ZS u čl. 40. st. 2. Ideja je bila napustiti vezujući učinak pravnih shvaćanja revizijskih ukidnih odluka Vrhovnog suda

11 Na 12. sjednici Državnog sudbenog vijeća održanoj 26. listopada 2023. za sudce Vrhovnog suda Republike Hrvatske imenovani su mr. sc. Senija Ledić i Josip Turkalj. *Sjednice Državnog sudbenog vijeća*, pristup 14. prosinca 2023., <https://drzavnosudbenovijece.hr/hr/sjednice/odluke-12-sjednice-drzavnog-sudbenog-vijeca-1>.

12 Đuro Sessa, „Revizija nakon Novele Zakona o parničnom postupku 2022.“, u: *Modernizacija parničnog procesnog prava*, ur. Jakša Barbić (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2023.), 183.

Republike Hrvatske.

U obrazloženju Konačnog prijedloga ZID ZPP-a 22 uz odredbu čl. 70. navedeno je da se čl. 394.a briše, jer bi autoritet odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske trebao proizlaziti iz uvjerljivosti argumentacije.¹³ No to bi istodobno upućivalo i na nešto slabiju snagu koju bi imala pravna shvaćanja zauzeta na sjednici proširenog vijeća trinaest sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske, jer ona nemaju obvezujući učinak, poput pravnog shvaćanja zauzetog na sjednici Građanskog odjela sukladno s čl. 40. st. 2. ZS-a.

Sukladno tomu, vezujući učinak pravnog shvaćanja prihvaćenog na sjednici Građanskog odjela mogao bi se otkloniti samo ponovnim sazivanjem sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

2.2. Ujednačavanje sudske prakse u Njemačkoj

U Njemačkoj odluke visokih sudova koje čine, tzv. stalnu sudsku praksu (njem. *ständige Rechtsprechung*) ne vezuju sudce. Iznimka od toga pravila je vezujući učinak odluka Saveznog ustavnog suda (njem. *Bundesverfassungsgericht*, BVerfG).¹⁴ Tako prema § 31. st. 1. Zakona o Saveznom ustavnom sudu¹⁵ odluke Saveznog ustavnog suda vezuju ustavna tijela saveza i zemalja te sve sudove i upravna tijela.

Za razliku od užega pojma materijalne pravomoćnosti koji pretpostavlja § 31. BVerfGG-a, vezujući učinak § 31. st. 1. BVerfGG-a u objektivnom smislu primarno se proteže na dispozitiv odluke, jer je predmet vezujućeg učinka prema § 31. st. 1. BVerfGG-a konkretna odluka, tj. presuda Saveznog ustavnog suda o spornom pitanju. Ipak, odluka Saveznog ustavnog suda proteže se i na ključne razloge obrazloženja odluke, tj. na one razloge presude koji se ne mogu izostaviti bez da spoznaja Saveznog ustavnog suda u konkretnom slučaju izgubi svoju vlastitost. Ključni je razlog presude *ratio decidendi*.¹⁶

U tim okolnostima, koje ne predviđaju ujednačavanje mogućih različitih pravnih shvaćanja građanskih vijeća (njem. *Zivilsenat*) Saveznog suda (njem. *Bundesgerichtshof*) s pomoću odjelskih sjednica, predviđeno je osnivanje dvaju velikih vijeća – Velikog vijeća za građanske stvari (njem. *Großer Senat für Zivilsachen*) i Velikog vijeća za kaznene stvari (njem. *Großer Senat für Strafsachen*). Njihova je svrha da u slučaju različitih pravnih shvaćanja vijeća u Saveznom sudu (BGH-u) odluče o pravnom pitanju ili razjasne pitanje od temeljne važnosti. Velika Vijeća tvore zajedničko vijeće (njem. *Vereinigten Großen Senaten*; Ujedinjena velika vijeća) ako je potrebno odlučiti o pravnom pitanju između građanskih i kaznenih vijeća ili ako vijeće želi odstupiti od ranije odluke Ujedinjenih velikih vijeća.¹⁷

13 Konačni prijedlog ZID ZPP-a 22, 43.

14 Richard Zöllner, *Zivilprozessordnung, Kommentar* (Köln: Otto Schmidt, 2020.), 2630.

15 *Bundesverfassungsgerichtsgesetz* od 11. kolovoza 1993., BGBl. I S. 1473, s posljednjim izmjenama od 20. studenog 2019., BGBl. I S. 1724. (u daljnjem tekstu: BVerfGG).

16 Bruno Schmidt-Bleibtreu, Franz Klein i Herbert Bethge, *Bundesverfassungsgerichtsgesetz, Kommentar* (München: C. H. Beck, 2023.), § 31, Rn. 96.

17 Zöllner, *Zivilprozessordnung, Kommentar*, 2727.

Dakle, svrha postupka propisanog § 132. Zakona o ustrojstvu sudova¹⁸ jest ujednačavanje sudske prakse. Povreda prava na sudca određenog zakonom kao ustavnog prava¹⁹ podliježe kontroli Saveznog ustavnog suda.

Stoga u Njemačkoj, za razliku od rješenja koja su impostirana u hrvatskom pravnom sustavu sukladno s čl. 40. st. 1. i 2. ZS-a putem odjelske sjednice i čl. 390. st. 2. ZPP-a putem proširenog vijeća od trinaest sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske, ujednačavanje sudske prakse na Saveznom sudu kada se odlučuje o građanskim stvarima, provodi se putem Velikog vijeća za građanske stvari prema § 132. Zakona o ustrojstvu sudova (GVG-a).

S obzirom na to da u njemačkom pravnom sustavu ne postoji konkurencija oblika ujednačavanja sudske prakse, kao što je to u Hrvatskoj u građanskim stvarima između odjelske sjednice i proširenog vijeća, taj nam sustav ne daje odgovor na pitanje na koji će se način odstupiti od pravnog shvaćanja zauzetog prema ranijem uređenju (u našem slučaju pravnog shvaćanja donesenog na odjelskoj sjednici). Međutim, činjenica je da se pravna shvaćanja koja su zauzela Velika vijeća ili Ujedinjena vijeća mijenjanju samo na način i u sastavu koji je prethodno odlučivao o tom pravnom shvaćanju. U prilog je tomu da bi se pravno shvaćanje koje je zauzeto na odjelskoj sjednici trebalo u tom sastavu ponovno odlučivati.

3. PRAVNI PROPIS KOJIM SE UREĐUJE SASTAV PROŠIRENOG VIJEĆA

3.1. Hrvatska

Osnovne ideje o tome kada će prošireno vijeća od trinaest sudaca Vrhovnog suda donositi odluke u ujednačavanju sudske prakse sadržane su u čl. 390. st. 2. ZPP-a. Međutim, povrh toga ništa nije rečeno o tome na koji će način vijeće postupati, kako će donositi odluke i u kojem će sastavu odlučivati. Radi se o pitanjima koja su po svom sadržaju važna do te mjere da se njihovo uređenje ne može prepustiti Poslovniku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, koji je po svojoj pravnoj snazi podzakonski akt.²⁰

Da je sastav i postupanje proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske potrebno urediti zakonom, proizlazi iz komparativne prakse koja je s obzirom na broj članova proširenog vijeća koji je izabran da odlučuje u tim stvarima (13 članova),

18 *Gerichtsverfassungsgesetz* od 09. svibnja 1975., BGBl. I S. 1077, s posljednjim izmjenama od 25. listopada 2023., BGBl. 2023 I 294. (dalje u tekstu: GVG).

19 Prema čl. 101. st. 1. reč. 2. Temelnog zakona (Ustava) Njemačke, *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* od 23. svibnja 1949., BGBl. S. 1, s posljednjim izmjenama od 19. prosinca 2022., BGBl. I S. 2478 (u daljnjem tekstu: GG), nitko ne smije biti lišen zakonitoga sudca (sudca određenog zakonom).

20 *Poslovnik Vrhovnog suda Republike Hrvatske, pročišćeni tekst koji sadrži Poslovnik Vrhovnog suda Republike od 16. veljače 2018., 3. veljače 2020. i 20. prosinca 2021., Su V-96/2021-2 od 20. prosinca 2022., pristup 15. prosinca 2023., <https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/2022dok/Normativni%20akti/Poslovnik%20VSRH-20-12-2021.pdf>. (u daljnjem tekstu: Poslovnik VS-a).*

očigledno prihvaćena po uzoru na njemački model. Ostaje potpuno nejasno zašto se pri izgradnji toga oblika ujednačavanja sudske prakse nisu preuzela sva rješenja koja su Nijemci propisali Zakonom o ustrojstvu sudova (dakle zakonom!), već su samo slučajevi u kojima će postupati prošireno vijeće Vrhovnog suda propisani zakonom (*arg. ex* čl. 390. st. 2. ZPP-a), dok su sve organizacijske pretpostavke propisane Poslovníkom Vrhovnog suda Republike Hrvatske.²¹

Istodobno, nije uređen odnos ranijeg oblika ujednačavanja sudske prakse vijeća Građanskog odjela Vrhovnog suda prema ZS-u s novim rješenjima. Promišljajući samo na razini hijerarhije pravnih propisa Poslovníkom Vrhovnog suda ne mogu se dokinuti rješenja koja su propisana zakonom, odnosno Zakonom o sudovima, budući da je poslovnik tek podzakonski akt te kao takav mora biti u skladu sa zakonom.

Naime, unatoč tomu što se Poslovníkom VS-a uređuje osnovno unutarnje ustrojstvo Vrhovnog suda Republike Hrvatske i rad ustrojstvenih jedinica (čl. 1. Poslovníka VS-a), odlučivanje u proširenom vijeću trebalo je urediti Zakonom o sudovima, što bi bio pandan Zakona o ustrojstvu sudova kojim su ta pitanja riješena u Njemačkoj.

Potpuna novina u tom je smislu da je izmjenama i dopunama Poslovníka VS-a RH od 11. prosinca određen sastav proširenog vijeća, o čemu više u točki Ad. 4.

Osim samoga sastava proširenog vijeća, Poslovníkom je izmijenjen način postupanja Službe evidencije Građanskog odjela. U skladu s tim novina je da ako Služba evidencije Građanskog odjela ocijeni da bi odluka vijeća odstupala od ustaljene prakse ili **odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda** ili da je odluka suprotna pravnom shvaćanju donesenom na sjednici odjela ili da praksa Vrhovnog suda u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena, obratit će se pisanom primjedbom sudcu izvjestitelju, koji je o tome dužan obavijestiti vijeće koje je donijelo odluku (čl. 4. Izmjena i dopuna Poslovníka VS-a, novi čl. 40.a st. 1.). Iz toga proizlazi da je za Službu evidencije Građanskog odjela predviđen i slučaj da odluka vijeća odstupa od odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda. S obzirom na to da prošireno vijeće do sada još nije zasjedalo, riječ je tek o slučaju *pro futuro*, potencijalnoj odluci proširenog vijeća i odluci vijeća koja odstupa od odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda.

Izmjenama i dopunama Poslovníka VS-a predviđena su dva moguća načina postupanja Službe evidencije Građanskog odjela:

Ako se vijeće ne suglasi s primjedbom, o tome će i razlozima neprihvatanja obavijestiti Službu evidencije Građanskog odjela pisanim putem. Služba evidencije će o tome izvijestiti predsjednika odjela radi postupanja u smislu čl. 32. i 33. Poslovníka (čl. 40.a st. 2. Poslovníka VS-a).

Članci 32. i 33. Poslovníka VS-a odnose se na postupak radi zauzimanja pravnog shvaćanja na sjednici odjela. Osnovna je razlika da je u čl. 32. Poslovníka VS-a propisano kada će predsjednik odjela sazvati sjednicu odjela (**kada bi**

21 Izmjene i dopune Poslovníka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Su V-66/2023-1 od 11. prosinca 2023., pristup 15. prosinca 2023., <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2023/izmjene-i-dopune-poslovníka-vsrh-od-11-12-2023.pdf>. (u daljnjem tekstu: Izmjene i dopune Poslovníka VS-a).

predsjednik odjela bio dužan sazvati sjednicu odjela). U čl. 33. Poslovnika VS-a propisano je kada predsjednik odjela može sazvati sjednicu ako mu to predloži vijeće, koje smatra da u predmetu u radu toga vijeće treba odstupiti od pravnog shvaćanja sjednice odjela ili od pravnog shvaćanja izraženog u ranije otpremljenoj odluci (**kada bi predsjednik vijeća mogao sazvati sjednicu odjela**).

Predsjednik odjela svakako će sazvati sjednicu odjela ako: 1. u neotpremljenim odlukama postoje različita pravna shvaćanja između pojedinih vijeća, 2. vijeće donese odluku u kojoj je izraženo pravno shvaćanje koje je različito od pravnog shvaćanja sjednice odjela te 3. vijeće donese odluku u kojoj je izraženo pravno shvaćanje koje je različito od pravnog shvaćanja izraženog u ranije otpremljenoj odluci.

Međutim, prijedlog za sazivanje sjednice odjela može dati i vijeće koje smatra da u predmetu u radu tog vijeća treba odstupiti 1. od pravnog shvaćanja sjednice odjela i 2. od pravnoga shvaćanja izraženog u ranije otpremljenoj odluci.

Iz navedenog proizlazi da će predsjednik Građanskog odjela sam ili u povodu prijedloga vijeća koje smatra da u predmetu treba odstupiti od pravnog shvaćanja sazvati sjednicu odjela uvijek kada vijeće donese odluku u kojoj je izraženo pravno shvaćanje koje je različito od pravnog shvaćanja sjednice odjela. **Ovo pravilo naglašava dužnost Vrhovnog suda RH da kada treba odstupiti od pravnog shvaćanja prihvaćenog na sjednici odjela to mora učiniti samo na sjednici sudskog odjela.**

Potpuna je novina čl. 40.a st. 3. Poslovnika VS-a kojim je propisano, da ako se vijeće ne suglasi s primjedbom Službe evidencije Građanskog odjela o tome će izvijestiti predsjednika Građanskog odjela **radi prepuštanja donošenja odluke o reviziji proširenom vijeću Građanskog odjela od trinaest sudaca Vrhovnog suda.**

Pritom je određeno da će Služba evidencije Građanskog odjela na prošireno vijeće uputiti predmet onog vijeća koje je prvo zatražilo zakazivanje sjednice proširenog vijeća te da onaj sudac Službe evidencije koji je izradio primjebdu ne može biti član proširenog vijeća (čl. 40. a st. 4. i 5. Poslovnika VS-a).

Zaključno, pitanja postupanja proširenog vijeća Građanskog odjela Vrhovnog suda trebalo je urediti zakonom. Zakonska snaga je daleko veća od snage podzakonskog akta (Poslovnik) te je opće pravilo da podzakonski akt mora biti u skladu sa zakonom. Budući da su na snagu stupile izmjene i dopune Poslovnika VS-a kojima se predviđa novi oblik organizacije i postupanja proširenog vijeća u cilju ujednačavanja sudske prakse te da je riječ o vrlo važnom obliku odlučivanja koje mora ispunjavati sve zahtjeve transparentnosti i potpune objektivnosti, stupanjem na snagu ovih odredba ne može se zadirati u već postojeće mehanizme ujednačavanja sudske prakse. Zbog toga, odredbe koje propisuje ZS o odjelskim sjednicama (čl. 40. st. 1. i 2.) i načinu ujednačavanja sudske prakse te odgovarajuće odredbe Poslovnika (čl. 32. i 33.) treba primijeniti uvijek kada neko vijeće želi odstupiti od odluke u kojoj je izraženo pravno shvaćanje različito od pravnog shvaćanja sjednice odjela (čl. 32. t. 3. Poslovnika VS-a).

Nasuprot tomu, prošireno vijeće Vrhovnog suda čini vijeće koje ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi

s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena (čl. 2. Izmjena i dopuna Poslovnika VS-a, čl. 36.b st. 1. Poslovnika VS-a).²² Dakle ono ne postupa kada vijeće želi odstupiti od pravnog shvaćanja koje je izraženo na sjednici sudskog odjela.

3.2. Njemačka

U Njemačkoj su sva pitanja Velikog vijeća za građanske stvari uređena Zakonom o ustrojstvu sudova (GVG). Tako § 132. st. 1. GVG-a propisuje osnivanje Velikog vijeća za građanske predmete (njem. *Große Senat für Zivilsachen*) i Velikog vijeća za kaznene predmete (njem. *Große Senat für Strafsachen*) koji zajedno čine Ujedinjena velika vijeća (njem. *Vereinigte Große Senate*). Ako vijeće u nekom pravnom pitanju želi odstupiti od pravnog shvaćanja (odluke) drugog vijeća, odluku o tome donijet će Veliko vijeće, a Veliko vijeće za građanske predmete, ako je riječ o vijeću za građanske predmete koje želi odstupiti od odluke drugog vijeća za građanske predmete ili Velikog vijeća za građanske predmete (§132. st. 2. GVG-a). Podnošenje prijedloga Velikom vijeću ili Ujedinjenim velikim vijećima dopušteno je samo ako vijeće od čijeg se shvaćanja želi odstupiti, na upit postupajućeg vijeća izjavi da ostaje pri svom (ranije izraženom) pravnom shvaćanju (§132. st. 3. GVG-a). Postupajuće vijeće može Velikom vijeću podnijeti na odluku neko pitanje od temeljnog značenja, ako je to, prema njegovu shvaćanju, potrebno za razvoj prava i ostvarivanje jedinstvene sudske prakse (§132. st. 4. GVG-a). Kada Veliko vijeće ili Ujedinjena velika vijeća odlučuju o pravnom pitanju, odluka donesena u povodu toga prijedloga **obvezujuća je (samo) za postupajuće vijeće** (§ 138. st. 1. reč. 2. GVG-a). Odluka o tom pitanju će prema drugim vijećima djelovati samo posredno. Sažetak njemačkoga pravnog sustava ostavlja mogućnost da su druga vijeća (i dalje) ovlaštena u okviru postupka kojim se inicira potencijalna promjena zauzetog pravnog shvaćanja zatražiti njegovu promjenu.

Rješenja iz njemačkoga pravnog sustava upućuju na zaključak da su Veliko vijeće za građanske i Veliko vijeće za kaznene stvari jedini oblici ujednačavanja prakse Vrhovnog suda u građanskim i kaznenim stvarima. Riječ je o modelu koji je uređen **zakonskim pravilima** u svim organizacijskim i postupovnim aspektima. Isto vrijedi i u odnosu na sastav proširenog vijeća koji je unaprijed određen zakonom. Propisujući sve organizacijske i funkcionalne kriterije toga instituta zakonskim tekstom, osigurane su sve pretpostavke da kod odlučivanja kolegijalnog tijela najvišeg suda taj kolegij bude izabran na objektivan i predvidljiv način. Time se ostvaruje i pravo na zakonitog sudca (sudca određenog zakonom) sukladno s Temeljnim zakonom (Ustavom) Njemačke u čl. 101. st. 1. reč. 2. i Zakonom o ustrojstvu sudova (GVG) u § 16. reč. 2. Pravo na zakonitoga sudca znači da svatko ima pravo zahtijevati da u njegovoj stvari na način određen ovim zakonom odlučuje

22 Ista je zakonska formulacija proširenog vijeća. Tako ZPP u čl. 390. st. 2. određuje da ako vijeće ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena, odluku će prepustiti proširenom vijeću od 13 sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

nadležan sud ili sudac.²³

4. NAČIN ODREĐIVANJA VIJEĆA

4.1. Hrvatska

Sastav proširenoga vijeća određen je izmjenama i dopunama Poslovnika VS-a. U skladu s tim prošireno vijeće Vrhovnog suda čini vijeće koje ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena, svi predsjednici ostalih vijeća, predsjednik Građanskog odjela Vrhovnog suda, sudac službe evidencije, a preostali broj sudaca određuje se abecednim redom, koji se određuje za svaki predmet. Predsjednik toga proširenog vijeća je predsjednik Građanskog odjela. Ako on ne može sudjelovati u radu toga vijeća kao predsjednik vijeća, tada sudjeluje zamjenik predsjednika Građanskog odjela (čl. 36.b Poslovnika VS-a).

Analizom sastava proširenog vijeća prema Poslovniku VS-a uočava se da pretežu članovi vijeća koje želi odstupiti od dotadašnjega pravnog shvaćanja, čime je članovima tog vijeća osigurana prevaga u odlučivanju. Takav sastav ne omogućava ravnomjerno, a s tim ni objektivno i nepristrano odlučivanje.

Uz to pretežu osobe koje uživaju povjerenje predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske – predsjednik Građanskog odjela, predsjednici vijeća (tri člana) te sudac Službe evidencije Građanskog odjela (jedan član). Takav sastav omogućuje da se članovima vijeća koje želi odstupiti (pet članova) pridruže i još četiri sudca koja imaju veću upravljačku vrijednost, što je već više od natpolovične većine. Izbor tri preostala sudca koja se biraju abecednim redom u takvoj konstelaciji pokazuje da je njihova zastupljenost u proširenom vijeću manje važna. Jer, ako je za donošenje odluke potrebna većina glasova svih članova vijeća (čl. 36.b st. 3. Poslovnika VS-a) to znači da je za promjenu pravnog shvaćanja dostatno sedam članova vijeća, dakle pet koji odstupaju od dosadašnjega pravnog shvaćanja, pod pretpostavkom da je to vijeće jedinstveno u namjeri da se pravno shvaćanje promijeni i svega još dva člana. Nije riječ o nikakvoj transparentnosti i slučajnom odabiru, već o pretpostavljenom rezultatu.

Jedini objektivni kriterij bio bi da iz svakog od četiri vijeća sudjeluje po tri člana vijeća te da u sastavu vijeća sudjeluje i predsjednik Građanskog odjela ili predsjednik Vrhovnog suda RH. Pomoćni kriterij bio bi slučajni odabir iz svakoga vijeća jer sva vijeća trebaju biti jednako zastupljena, kao i da se odrede Godišnjim rasporedom poslova za cijelu godinu.

Osnovni je problem da se broj proširenog vijeća izabrao po uzoru na njemački model koji ima 13 vijeća od sedam članova, pri čemu je još jedno pomoćno vijeće osnovano za predmete iz Diesel skandala, dakle vijeće VI.a kao pomoćno vijeće, što je oko stotinjak sudaca. U tim uvjetima većega broja vijeća i sudaca znatno je lakše osigurati slučajnost i transparentnost.

23 Zöller, *Zivilprozessordnung, Kommentar*, 2648.

Zapravo još jednom, zbog čega se inzistiralo na uvođenju proširenog vijeća od 13 sudaca, ako je za pravovaljano odlučivanje na sjednici sudskog odjela potrebna prisutnost natpolovične većine svih sudaca odjela (dakle 11 ili *pro futuro* 12 sudaca) i suglasnost natpolovične većine svih sudaca odjela (čl. 31. st. 2. Poslovnika VS-a). Osim toga, vezujući učinak pravnog shvaćanja zauzetog na sjednici sudskog odjela iz čl. 40. st. 2. ZS-a postoji i prema odredbama Poslovnika. Tako čl. 31. st. 3. Poslovnika VS-a određuje da pravno shvaćanje prihvaćeno na sjednici sudskog odjela obvezatno je za sva vijeća i sudce u sastavu toga odjela. Nasuprot tomu, odluka proširenog vijeća od 13 sudaca Građanskog odjela nema vezujući učinak i nije jasno koga ona vezuje i na koji način, budući da to nije propisano zakonom.

4.2. Njemačka

Sastav Velikog vijeća za građanske stvari određen je Zakonom o ustrojstvu sudova (GVG). Tako § 132. st. 5. GVG-a određuje da se Veliko vijeće sastoji od predsjednika i člana svakoga vijeća za građanske stvari, a Veliko vijeće za kaznene stvari od predsjednika i dva člana svakog vijeća za kaznene stvari. Ako je neko vijeće podnijelo prijedlog ili ako želi odstupiti od određenoga pravnog shvaćanja i člana toga vijeća treba uključiti u Veliko vijeće. Ujedinjeno vijeće sastoji se od predsjednika i članova Velikih vijeća.

Članove vijeća i njihove zamjenike određuje Prezidij (njem. *Präsidium*) za jednu poslovnu godinu. To vrijedi i za člana vijeća koji je podnio prijedlog ili koji želi odstupiti od pravnog shvaćanja prema st. 5., drugoj rečenici i za njegovog zamjenika. Sjednicom Velikih vijeća i Ujedinjenih vijeća predsjedava predsjednik, a u slučaju njegove spriječenosti najstariji član. Ako su glasovi članova vijeća podijeljeni, odlučujući je glas predsjednika (§ 132. st. 6. GVG-a).

Kako bi njemačko uređenje bilo jasnije, nužno je napomenuti da Savezni Vrhovni sud ima 153 sudca i 19 Vijeća. S obzirom na takav broj sudaca i vijeća Saveznog visokog suda, jasno je da za potrebe ujednačavanja sudske prakse mora postojati Veliko vijeće, kao tijelo koje brojem članova i jednakom zastupljenošću članova vijeća omogućava donošenje odluka prema unaprijed određenim, transparentnim i objektivnim kriterijima.

Tako Veliko vijeće za građanske stvari ima trinaest članova vijeća jer Savezni visoki sud ima 13 vijeća za građanske stvari i predsjednika. Veliko vijeće za kaznene stvari ima 12 članova, po dva člana iz svakog od šest vijeća za kaznene stvari i predsjednika.

Nadalje, Prezidij, kao neovisno tijelo sudske samouprave sastoji se od predsjednika i 10 sudaca izabranih iz redova sudaca Saveznog visokog suda. Zadaće Prezidija su donošenje Godišnjeg rasporeda poslova (njem. *Geschäftsverteilung*) i određivanje sastava vijeća.²⁴

U navedenim okolnostima, prošireno vijeće od trinaest članova Građanskog odjela Vrhovnog suda ima posve drukčije značenje. Naime, već je rečeno da

24 *Bundesgerichtshof*, pristup 17. prosinca 2023., https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/organisation_node.html.

Građanski odjel Vrhovnog suda Republike Hrvatske ima 20 sudaca i samo četiri vijeća, pa bi njegov sastav trebao izgledati potpuno drukčije od onoga što je predviđeno Poslovníkom VS-a. Dakle, ako bi se željela osigurati neovisnost postupanja toga vijeća, ne bi smjelo biti nastojanje da se stvore proširena vijeća koja bi osigurala donošenje pravnog shvaćanja čije se donošenje nije moglo realizirati na sjednici sudskog odjela. Čini se da je osnovna ideja uvođenja proširenih vijeća bila olakšati donošenje odluka u Vrhovnom sudu RH, koje se zbog različitosti stavova sudaca nisu mogle donijeti. Međutim, takvo odlučivanje ne smije biti protivno objektivnim i transparentnim kriterijima.

Već letimičan pogled na sastav Velikog vijeća za građanske stvari pokazuje da je osigurana jednaka zastupljenost svih vijeća. Uz to ne pretežu nikakve posebne funkcije niti sudci koji bi zbog nečega uživali posebno povjerenje predsjednika suda. Sukladno s njemačkim uređenjem nije prihvaćeno da u sastavu Velikog vijeća sudjeluje cijelo vijeće koje želi odstupiti od dotadašnjega pravnog shvaćanja (pet sudaca), već je dostatno da stajalište toga vijeća bude zastupljeno s jednim njegovim članom. Time treba spriječiti ne samo da vijeće koje želi odstupiti od pravnog shvaćanja ima širu bazu u odlučivanju od ostalih vijeća, već i da ostala vijeća, čiji članovi zbog toga ne bi sudjelovali u donošenju odluke, *pro futuro* podnesu prijedlog za ponovnu promjenu pravnog shvaćanja.²⁵

Predsjednik Saveznog visokog suda je član vijeća i predsjedavajući u oba velika vijeća i Ujedinjena vijeća po zakonu. Za njega ne vrijedi pravilo da se bira na godišnjoj razini Godišnjim rasporedom poslova. Njega ne bira prezidiji on je član Velikog vijeća i kada nije član nijednog vijeća. U slučaju njegove spriječenosti neće ga zamjenjivati zamjenik predsjednika, već stažem (službom) najstariji član Velikog vijeća.²⁶

5. NEPRISTRANOST PROŠIRENOG VIJEĆA GRAĐANSKOG ODJELA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Konačno, kako bi se proširenom vijeću od 13 sudaca Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske osigurala nepristranost u odlučivanju, na prošireno vijeće bi se, kao i na svako drugo vijeće ili sudca pojedinca primjenjivala pravila parničnog postupka o izuzeću (čl. 71.-76. ZPP-a). Osim toga, nepristranost odlučivanja jest ustavno²⁷ i temeljno procesno ljudsko pravo²⁸ na koje se primjenjuju kriteriji utvrđeni praksom Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP).

Prema ustaljenoj praksi ESLJP-a nepristranost prema čl. 6. st. 1. mora biti

25 Wolfgang Krüger i Thomas Rauscher, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung* (München: C. H. Beck, 2022.), §132, Rn. 29.

26 Krüger i Rauscher, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Rn. 33.

27 Čl. 29. st. 1. Ustava RH.

28 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17. (u daljnjem tekstu: Konvencija).

utvrđena prema subjektivnom testu, pri čemu se mora uzeti u obzir osobno uvjerenje i ponašanje sudca, tj. je li sudac imao neke osobne predrasude ili pristranosti u tom predmetu te 2. prema objektivnom testu, tj. treba utvrditi je li sam sud i, između drugih vidova, i njegov sastav, nudio dovoljno jamstava kako bi se isključila svaka legitimna dvojba o njegovoj nepristranosti.

S obzirom na to da je objektivni kriterij učestaliji, pozvat ćemo se na neke predmete u kojima je ESLJP utvrdio povredu Konvencije.

Prema shvaćanju ESLJP-a bliske obiteljske veze poput onih drugog i trećeg stupnja krvnog srodstva između sudca i stranke ili njihovih punomoćnika dostatne su da se posumnja u sudčevu nepristranost. Međutim, činjenica što je sin sudca zaposlen kao vježbenik u odvjetničkom društvu koje je zastupalo jednu od stranaka nije dostatna da se objektivno dovede u sumnju nepristranost suda. Tako je u predmetu *Ramljak protiv Hrvatske*²⁹ ESLJP smatrao da unatoč tomu što je sudac morao znati gdje mu je sin zaposlen kao vježbenik, sudac kada je dobio predmet nije obavijestio predsjednika suda o okolnosti koja bi mogla dovesti u pitanje njegovu nepristranost na način kako to nalažu odredbe ZPP-a. Pored toga, ESLJP je utvrdio da premda sin sudca nikada nije bio na ročištu ne može se sa sigurnošću utvrditi njegov doprinos predmetu.

Iz navedenoga proizlazi da odnos sudca i njegova bliskog srodnika dovodi u sumnju nepristranost sudca, ali da ta činjenica sama po sebi nije dovoljna. Pomoćni kriteriji koje će ESLJP uzeti u obzir su i kakvu ulogu sudčev srodnik ima u društvu, kakva je veličina i organizacijska struktura društva, je li srodnik sudjelovao na ročištima i koliko je sudjelovao u radu na predmetu zatim vrijednost spora i financijska važnost predmeta za društvo te potencijalni osobni financijski interes sudčeva srodnika. Uz to, ESLJP cijeni i je li sudac samoinicijativno zatražio da ga se isključi u slučajevima u kojima je postojala obiteljska veza.

U hrvatskoj procesnoj doktrini istaknuto je da bi se iz predmeta *Malić protiv Hrvatske*³⁰ mogle izvesti dvije pouke. Prva vrsta pouka polazila bi od pravnoga shvaćanja ESLJP-a da se u ime prava na neovisnog sudca ne traži samo da u pojedinim predmetima sude sudci koji će biti nepristrani prema, tzv. subjektivnom testu, već i koji će biti nepristrani prema, tzv. objektivnom testu, u smislu da u pojedinim slučajevima ne smiju postojati okolnosti koje bi dovodile u pitanje izvanjski dojam. Konkretno, to je načelno shvaćanje kazuistički individualizirano stajalištem da je time što je u danom slučaju sudila sutkinja koja je bila u takvom (bliskom) srodstvu s osobom koja je bila zaposlena kod protivne stranke i koja je zbog toga bila u odnosu statusne i prihodovne ovisnosti o toj stranci, sama po sebi dovodila u sumnju njezinu nepristranost. To je stajalište pojačano stajalištem da sutkinja o kojoj je riječ nije, iako je toga bila svjesna, o takvom svom odnosu obavijestila predsjednika suda i zapravo, iako to nije određeno rečeno, stranke, kako bi im se omogućilo da se o tome izjasne. **Navedena pravna stajališta zahtijevala bi od sudaca da traže da ih se izuzme u predmetima u kojima bi postojala navedena veza s jednom od stranaka, odnosno da barem o tome obavijeste predsjednika suda, koji bi, donio**

29 ESLJP, *Ramljak protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 5856/13 od 27. lipnja 2017.

30 ESLJP, *Malić protiv Hrvatske*, br. zahtjeva 8402/17 od 22. travnja 2021.

odluku o inicijativi za izuzeće.³¹

Druga bi se vrsta pouka koje bi bilo moguće izvesti iz presude ESLJP-a ticala hrvatskoga zakonodavca. Presuda ESLJP-a, naime, sadrži i konstataciju, a moglo bi se reći implicitno i prigovor, da je podnositelju zahtjeva bilo onemogućeno da sazna za sastav drugostupanjskoga vijeća i da stoga u žalbenom postupku istakne prigovor zbog kojega je podnio zahtjev ESLJP-u. Bila bi riječ o nedostatku važećeg uređenja hrvatske parnične procedure zbog kojega se strankama, time što im nije omogućeno, odnosno time što im je (bitno) otežano da saznaju za sastav u kojemu će sudovi u njihovim predmetima odlučivati u povodu devolutivnih pravnih lijekova, zapravo ograničava pravo na ostvarivanje prava na nepristranog sudca. ***De lege ferenda, taj bi se nedostatak mogao jednostavno otkloniti uvođenjem dužnosti sudova koji bi odlučivali o devolutivnim pravnim lijekovima da obavještavaju stranke o sastavu u kojemu će o njima odlučivati.*** Rečeno bi trebalo vrijediti i za USRH u slučajevima u kojima bi odlučivao u užem sastavu. Takve obavijesti trebale bi se odnositi i na moguće sudske savjetnike koji bi nastupali kao izvjestitelji u pojedinim predmetima.³²

Sukladno s iznesenim stajalištima hrvatske procesne doktrine i primjenom navedenih zaključaka na predmete u kojima bi u povodu izjavljene revizije trebalo odlučivati, prošireno vijeće Građanskog odjela Vrhovnog suda kada bi ocijenilo da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi s pravnim pitanjem nije jedinstvena, sastav koji odlučuje, dakle svih trinaest sudaca mora biti nepristrano. To bi značilo da kada bi trebalo udovoljiti kriterijima objektivne nepristranosti prema praksi ESLJP-a u smislu je li sam sud i njegov sastav, nudio dostatno jamstava kako bi se isključila svaka legitimna dvojba o njegovoj nepristranosti, svaki sudac koji ne može ne znati za okolnosti koje su bilo bliskom vezom sa strankama u postupku ili njihovom punomoćnicima, postojanjem ekonomskog ili financijskog interesa njih samih ili na neki drugi način koji bi dovodio u sumnju njihovo objektivno prosuđivanje, morao bi zatražiti da se izuzme. U protivnom izlaže riziku povrede ustavnog i konvencijskog prava na nepristrano suđenje odluku cijelog vijeća.

Povrh toga, stranke u revizijskom postupku kojih se odluka koju donosi prošireno vijeće Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske tiče, morale bi biti obavještene o sastavu u kojem ono odlučuje kako bi se izbjegla svaka sumnja u njihovu konkretnu pojedinačnu nepristranost. Ovo je nužno i kako bi im se omogućilo da se o tome izjasne. Jezikom ESLJP-a rečeno, za Hrvatsku bi bilo prilično neprihvatljivo kada bi ESLJP zbog kriterija koji pojedini sudci ne bi ispunjavali, utvrdio konvencijsku povredu, osobito u stvarima od velikoga društvenog značaja.

31 Mihajlo Dika, „O izuzeću sudaca u parničnom postupku zbog postojanja razloga koji dovode u sumnju njihovu nepristranost - osvrt na neke slučajeve iz prakse“, *Informator* br. 6685 (2021): 10-11.

32 Dika, „O izuzeću sudaca u parničnom postupku“, 10-11.

6. ZAKLJUČNO

Cilj je provedene analize bio oslikati institut proširenog vijeća Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, budući da je riječ o potpunom *novomu*, vijeću koje do sada nije imalo prilike odlučivati. S obzirom na to da su nedavnim izmjenama i dopunama Poslovnika VS-a određeni pojedini organizacijski i postupovni aspekti djelovanja toga vijeća – sastava, načina odlučivanja, kao i slučajeva u kojima će ono djelovati, vrijeme je da se usporedbom s nekim drugim sustavima, pa i onim iz kojih su preuzete ideje o proširenom vijeću u hrvatski pravni sustav, ocijeni njegova pretpostavljena uspješnost.

Uvođenjem proširenog vijeća uspostavlja se dualan odnos između odjelske sjednice prema ZS-u i proširenog vijeća prema ZPP-u. Za odjelsku sjednicu, koju čine svi sudci Građanskog odjela osnovni prigovor bio je vezujući učinak koji je ona imala prema svim sudcima i vijećima toga odjela, neovisno o tome jesu li oni ponaosob prihvatili pravno shvaćanje o kojem se na sjednici odjela glasalo. Osim toga, na tim se sjednicama ujednačavanje sudske prakse moglo vršiti neovisno o tome postoji li konkretan predmet na koje se to pravno shvaćanje odnosi ili ne, dakle odlučivati i *in abstracto*. Unatoč tomu što su tako zauzeta pravna shvaćanja, zbog djelovanja vezujućeg učinka i djelovanja prema svim sudcima odjela imala paranormativni učinak, nije ih se ni na koji način moglo osporavati, jer je Ustavni sud bio mišljenja da ona ne predstavljaju „drugi propis“.³³

Slijedeći sve navedeno, dakle zbog vezujućeg učinka i propisane procedure, od pravnih shvaćanja zauzetih na odjelskim sjednicama, može se odstupiti samo na taj isti način – održavanjem odjelske sjednice.

Nasuprot tomu, proširenom vijeću od trinaest sudaca, prepustit će se predmet vijeća koje u povodu revizije ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda RH ili da je praksa Vrhovnog suda nejedinstvena. U usporedbi s odjelskom sjednicom, prisutni moraju biti svi članovi vijeća ili eventualno njihovi zamjenici, a odlučuje se natpolovičnom većinom svih članova. Za sada nije propisano kakav bi učinak odluka donesena u proširenom vijeću imala, ali s obzirom na to da je u parničnom postupku prisutna tendencija slabljenja vezujućeg učinka koje odluka ima (osim oglednog spora i kolektivne pravne zaštite), ne očekuje se da bi odluka proširenog vijeća imala neposredni vezujući učinak i na one sudce koji nisu sudjelovali u radu proširenog vijeća. Način njezina djelovanja prema drugim vijećima i sudcima bi se trebao temeljiti na autoritetu argumentacijske uvjerljivosti. Riječ je o konkretnoj odluci Vrhovnog suda RH donesenoj u povodu revizije te bi se ona mogla pobijati ustavnom tužbom.

Želi li se slijediti praksa nekih komparativnih uzora koja bi trebala osigurati objektivnost i transparentnost odlučivanja proširenog vijeća, organizacijski i postupovni aspekti toga vijeća i njegov sastav trebaju se propisati zakonom, a ne podzakonskim aktom (Poslovníkom VS-a). Osim toga sam sastav proširenog vijeća treba omogućavati ravnomjernost sudjelovanja svih članova vijeća koje Građanski odjel Vrhovnog suda ima. To bi pravilo značilo po 3 sudca iz svakog od četiri vijeća

33 Ustavni sud Republike Hrvatske, U-II-6951/2021 od 15. veljače 2022.

za građanske stvari, izabраниh slučajnim odabirom za cijelu godinu i predsjednik Građanskog odjela ili predsjednik suda kao predsjedavajući.

Konačno, u odluci koju donosi prošireno vijeće moraju biti navedeni sudci koji su u donošenju te odluke sudjelovali, kako bi se u slučaju sumnje na njihovu pristranost stranke o tome mogle očitovati. Samo nepristrani sud, uz ispunjenje svih kriterija koje je ESLJP u tom smislu izgradio, osigurava pravičan postupak i zakonitu i pravilnu odluku.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Dika, Mihajlo. „O izuzeću sudaca u parničnom postupku zbog postojanja razloga koji dovode u sumnju njihovu nepristranost - osvrt na neke slučajeve iz prakse“. *Informator* br. 6685 (2021): 1-18.
2. Dika, Mihajlo. „O ustavnosti odredaba Zakona o sudovima o obvezatnosti pravnih shvaćanja prihvaćenih na sjednicama odjela odnosno na sjednicama svih sudaca viših sudova i o njihovoj ustavnosudskoj kontrolabilnosti“. U: *Liber amicorum Aldo Radolović*, ur. Zvonimir Slakoper, Maja Bukovac Puvača i Gabrijela Mihelčić, 109-124. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2018.
3. Krüger, Wolfgang i Thomas Rauscher. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. München: C. H. Beck, 2022.
4. Schmidt-Bleibtreu, Bruno, Franz Klein i Herbert Bethge. *Bundesverfassungsgerichtsgesetz, Kommentar*. München: C. H. Beck, 2023.
5. Sessa, Đuro. „Revizija nakon Novele Zakona o parničnom postupku 2022.“. U: *Modernizacija parničnog procesnog prava*, ur. Jakša Barbić, 169-186. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2023.
6. Zöllner, Richard. *Zivilprozessordnung, Kommentar*. Köln: Otto Schmidt, 2020.

Pravni propisi:

1. *Bundesverfassungsgerichtsgesetz* od 11. kolovoza 1993., BGBl. I S. 1473, s posljednjim izmjenama od 20. studenog 2019., BGBl. I S. 1724.
2. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni Ugovori, br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.
3. *Gerichtsverfassungsgesetz* od 09. svibnja 1975., BGBl. I S. 1077, s posljednjim izmjenama od 25. listopada 2023., BGBl. 2023 I 294.
4. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* od 23. svibnja 1949., BGBl. S. 1, s posljednjim izmjenama od 19. prosinca 2022., BGBl. I S. 2478.
5. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 5/14.
6. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 80/22.
7. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.
8. Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22., 16/23.

Sudska praksa:

1. ESLJP, Malić protiv Hrvatske, zahtjev br. 8402/17 od 22. travnja 2021.
2. ESLJP, Ramljak protiv Hrvatske, zahtjev br. 5856/13 od 27. lipnja 2017.
3. Ustavni sud Republike Hrvatske, U-II/6951/2021 od 15. veljače 2022.

Mrežne stranice:

1. *12. sjednica Državnog sudbenog vijeća od 26. listopada 2023.* Pristup 14. prosinca 2023. <https://drzavnosudbenovijece.hr/hr/sjednice/odluke-12-sjednice-drzavnog-sudbenog-vijeca-1>
2. *Bundesgerichtshof.* Pristup 17. prosinca 2023. https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Organisation/organisation_node.html
3. *Godišnji raspored poslova sudaca i sudskih savjetnika, službenika i namještenika u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u 2023., Su V-80/2022-2 od 19. prosinca 2022.* Pristup 14. prosinca 2023. <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2022/godisnji-raspored-poslova-za-2023.pdf>
4. *Izmjene i dopune Godišnjeg rasporeda poslova sudaca i sudskih savjetnika, službenika i namještenika u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u 2023., Su-V-80/2022-3 od 16. svibnja 2023.* Pristup 14. prosinca 2023. <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2023/i-izmjene-i-dopune-godisnjeg-rasporeda-poslova-u-vsrh-za-2023.pdf>
5. *Izmjene i dopune Poslovnika Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Su V-66/2023-1 od 11. prosinca 2023.* Pristup 15. prosinca 2023. <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/normativni-akti/2023/izmjene-i-dopune-poslovnika-vsrh-od-11-12-2023.pdf>
6. *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku od lipnja 2022.* Pristup 13. prosinca 2023. https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2022-06-09/165907/PZE_264.pdf
7. *Poslovnik Vrhovnog suda Republike Hrvatske, pročišćeni tekst koji sadrži Poslovnik Vrhovnog suda Republike od 16. veljače 2018., 03. veljače 2020. i 20. prosinca 2021., Su V-96/2021-2 od 20. prosinca 2022.* Pristup 15. prosinca 2023. <https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/2022dok/Normativni%20akti/Poslovnik%20VSRH-20-12-2021.pdf>

Aleksandra Maganić*

Summary

THE LEGAL INSTITUTE OF THE EXTENDED PANEL OF THE CIVIL LAW DEPARTMENT OF THE SUPREME COURT OF THE REPUBLIC OF CROATIA

The sparse regulation of the extended panel of the Civil Law Department of the Supreme Court of the Republic of Croatia in a civil procedure and its insufficiently clear indicated goals are an incentive for a deeper research on this institute and its comparison with similar institutes in comparative legal practice. Considering the fact that Croatia, has often referred to German legal patterns when introducing new institutes of procedural law, the paper aims to present the German pattern of the Civil Senate and compare it with the Croatian extended panel. The existing form of case law harmonisation of the Supreme Court of the Republic of Croatia, which is carried out through department sessions, also calls for research on the differences between the institute of the extended panel and department sessions and their relationship. It would be particularly important to know when and under what assumptions / conditions will any of these models patterns apply. Since we hold it extremely important for the proper operation of the extended panel be independent and impartial, the basic assumption that should be met for its organization is the legal framework governed by the law and not by-laws, so that the panel establishment is transparent and objectively predictable.

Keywords: *extended panel; Rules of Procedure of the Supreme Court; department session; case law harmonization; binding court decisions; Civil Senate.*

* Aleksandra Maganić, Ph.D., Full Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; amaganic@pravo.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1941-429X>.

